

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII AL
REPUBLICII MOLDOVA**

INSTITUTUL DE CERCETARI JURIDICE, POLITICE ȘI SOCIOLOGICE

Cu titlu de manuscris:
CZU: 342.8(043.2)

GRÂU-PANȚUREAC MARIA

**RĂSPUNDEREA PENTRU ÎNCĂLCAREA NORMELOR DE
DREPT ELECTORAL**

SPECIALITATEA: 552.01 – DREPT CONSTITUȚIONAL

Rezumatul tezei de doctor în drept

Chișinău, 2019

Teza a fost elaborată în cadrul Centrului de Cercetări Juridice al Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Conducător științific: SMOCHINĂ Andrei, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Referenți oficiali:

1. **Cușmir Marcel**, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar
2. **Belecciu Ștefan**, doctor în drept, conferențiar universitar

Componența Consiliului Științific Specializat:

1. **Balmuș Victor**, doctor habilitat în drept, profesor cercetător – președinte
2. **Goriuc Silvia**, doctor în drept, conferențiar universitar – secretar științific
3. **Guceac Ion**, academician, doctor habilitat în drept, profesor universitar
4. **Popa Victor**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
5. **Climova Alla**, doctor în drept, conferențiar universitar

Susținerea va avea loc pe data 16 ianuarie 2020, ora 13.00 în ședința Consiliului Științific Specializat D 552.01-127 – **DREPT CONSTITUȚIONAL** în cadrul Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, mun. Chișinău, bulevardul Ștefan cel Mare, nr. 1, sala 109.

Teza de doctor și rezumatul tezei pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, la Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” a Academiei de Științe a Moldovei și pe pagina Web a Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare (<http://www.cnaa.md>)

Rezumatul tezei a fost expediat la data de 13 decembrie 2019.

Secretar Științific

al Consiliului Științific Specializat

doctor în drept,
conferențiar universitar Goriuc Silvia

Conducător științific,

doctor habilitat în drept,
profesor universitar Smochină Andrei

Autor

Grău-Panțureac Maria

© GRĂU-PANȚUREAC Maria, 2019

Cuprins

Reperle conceptuale ale tezei.....	4
Conținutul tezei.....	8
Concluzii generale și recomandări.....	22
Bibliografie.....	27
Lista publicațiilor autorului la tema tezei.....	30
Adnotare (în română, rusă și engleză).....	32

REPERELE CONCEPTUALE ALE TEZEI

Actualitatea și importanța problemei abordate. Alegerile sunt modalitatea prin care cetățenii își exprimă opțiunea sa electorală pentru susținerea unuia dintre candidații care concurează în vederea obținerii unei funcții publice. Votul este exprimarea preferinței cetățeanului pentru o persoană sau un partid pentru ocuparea unei funcții în organele de stat. Exprimarea acestui vot trebuie să fie făcută liber și corect, înafara oricăror presiuni sau influențe din exterior.

Experiența electorală a Republicii Moldova poate fi considerată deja drept una suficient de bogată și diversă, deoarece pe parcursul celor 28 ani de independență, în Republica Moldova s-au desfășurat mai multe scrutine electorale la care s-a pus accent pe respectarea valorilor democratice, totodată fiind înregistrate abateri electorale care s-au soldat cu antrenarea răspunderii juridice.

În contextul evoluției relațiilor sociale ale numeroaselor scrutine electorale, în care persistă mereu careva tensiuni determinate de comiterea încălcărilor electorale, se impune necesitatea studierii mai aprofundate a răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral.

Corectitudinea reglementării răspunderii pornește de la formularea corectă a unor norme concrete cu un conținut clar. În acest sens, răspunderea juridică, ca instituție a dreptului, își dovedește importanța și necesitatea supunerii unei analize profunde.

Răspunderea juridică în general și răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral în special reprezintă instituții esențiale în garantarea desfășurării unor alegeri libere care ar asigura respectarea drepturilor omului supuse unei evoluții continue, impunându-se astfel necesitatea adaptării răspunderii juridice, deci, și a răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral, noile exigențe decurgând din evoluția societății.

Răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral este un subiect pe cât de sensibil, pe atât de controversat. Încălcarea normelor electorale în timpul campaniilor electorale și în timpul desfășurării alegerilor propriu-zise trezesc nemulțumiri în rândul cetățenilor, care doresc ca voința lor să fie auzită și respectată. Astfel, examinarea și soluționarea litigiilor electorale reprezintă unul din mijloacele principale de protecție a drepturilor exclusiv politice ale cetățeanului Republicii Moldova.

Teza de doctorat constituie un studiu complex al răspunderii în domeniul electoral, prin prisma exigențelor Dreptului Constituțional destinat analizei lucrărilor doctrinarilor contemporani, a cadrului normativ, de identificare a cazurilor concrete în care au fost încălcate normele dreptului electoral, în contextul alegerilor care au avut loc în ultimii ani pe teritoriul Republicii Moldova. O atenție sporită a fost mobilizată spre identificarea modalităților de realizare sa răspunderii pentru încălcarea legislației electorale, în vederea clarificării pentru

teoreticienii și practicienii din domeniul dreptului a specificului diferitor forme de răspundere și a cazurilor concrete când acestea pot fi antrenate.

Tematica răspunderii juridice pentru încălcarea normelor de drept electoral este de o importanță incontestabilă, deoarece prin intermediul acestei instituții este asigurată restabilirea drepturilor electorale încălcate și, totodată este modalitatea de asigurare a unor alegeri libere și corecte.

La etapa actuală, în Republica Moldova sunt elaborate puține studii la acest capitol, și sperăm că prezenta teză va fi o lucrare complexă în ceea ce privește caracterizarea teoretico-practică a răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral.

Nu putem nega faptul că instituția răspunderii juridice este în vizorul cercetătorilor, există publicații valoroase din care ne vom inspira în vederea dezvoltării esenței răspunderii în domeniul electoral. Sunt lucrări în care a fost abordat studiul mai multor aspecte privitoare la răspunderea juridică, mai puțin însă este abordată răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul prezentei investigații constă în realizarea unei cercetări multiaspectuale a răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral prin prisma elucidării temeiurilor, subiecților și condițiilor ce-i sunt aferente, precum și a formelor acesteia, în vederea elaborării unor măsuri eficiente pentru perfecționarea cadrului legal și practic în domeniul temei de cercetare.

Atingerea scopului propus implică realizarea următoarelor *obiective*:

- analiza instituției răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral prin prisma art.2 și 38 din Constituția Republicii Moldova, în concordanță cu art. 71-75 ale Codului Electoral al Republicii Moldova;
- enunțarea celor mai importante momente ale evoluției istorice a răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral în Republica Moldova;
- prezentarea analitică a caracteristicilor răspunderii în domeniul electoral, inclusiv definirea noțiunilor de fraudă, conflict și litigiu electoral;
- identificarea organelor abilitate cu soluționarea litigiilor electorale;
- dezvoltarea specificului contenciosului electoral în Republica Moldova;
- determinarea particularităților formelor răspunderii pentru încălcarea legislației electorale;
- analiza indicilor statistici cu privire la răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral în contextul alegerilor care au avut loc în Republica Moldova, în perioada 2014-2019;

- analiza comparativă a instituției răspunderii în domeniul electoral cu state ca România, Ucraina, Federația Rusă, tangențial Germania și Franța, pentru evidențierea punctelor slabe și forte ale mecanismului de aplicarea răspunderii pentru încălcarea legislației electorale;

- studierea jurisprudenței CtEDO în ceea ce privește răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral;

- formularea concluziilor și elaborarea recomandărilor pentru perfecționarea cadrului legal și practic în domeniul aplicării răspunderii juridice în domeniul electoral.

Ipozeza de cercetare constă în formularea noțiunii de răspundere pentru încălcarea normelor de drept electoral, evidențiind particularitățile și formele acesteia, din dubla perspectivă a analizei teroretico-practice al subiectului supus cercetării.

Prin înaintarea ipotezei de cercetare ne-am propus constatarea situației actuale în ceea ce privește tragerea la răspundere pentru încălcarea normelor de drept electoral, acest lucru fiind posibil prin studierea cazurilor concrete care au avut loc în perioada desfășurării campaniilor electorale și a alegerilor propriu-zise, pentru ca într-un final să fie formulate recomandări și propuneri de *lege ferenda* pentru îmbunătățirea situației în domeniul temei de cercetare.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. În vederea realizării unei cercetări multiaspectuale a răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral au fost utilizate diferite metode de cercetare științifică:

- *metoda istorică*, care a fost utilizată pentru cercetarea evoluției răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral;
- *metoda logică*, fiind indispensabilă în studierea și analiza noțiunilor, formelor răspunderii în domeniul electoral, precum și a formulării de concluzii și recomandări;
- *metoda analizei sistemice*, cu ajutorul căreia au fost analizate structurat conceptele de bază relevante pentru domeniul de cercetare;
- *metoda examinării*, care ne-a permis studierea practicii judiciare în ceea ce privește tragerea la răspundere pentru încălcarea normelor de drept electoral;
- *metoda comparativă*, cu ajutorul căreia s-a făcut o analiză a cadrului legal național în raport cu reglementările din alte state ș.a

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Noutatea și originalitatea științifică a tezei, precum și a rezultatelor obținute constau în abordarea instituției răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral din dubla perspectivă a cercetării teoretice și practice a tuturor factorilor și circumstanțelor relevante pentru tema de cercetare. De asemenea, elementele inovaționale sunt determinate de recomandările formulate pentru înlăturarea lacunelor existente în cadrul normativ național ce țin de această instituție, fiind oferite îmbunătățiri și propuneri de *lege ferenda* în acest sens.

Elementele de noutate se manifestă prin următoarele teze fundamentale:

Formularea noțiunii de răspundere pentru încălcarea normelor de drept electoral în următoarea accepțiune: *răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral* reprezintă aplicarea de către organele electorale și instanțele judecătorești a sancțiunilor prevăzute de legislația electorală față de subiecții implicați în procesul electoral, în cazul încălcării de către aceștia a normelor dreptului electoral.

1. Elucidarea noțiunilor de fraudă, conflict și litigiu electoral în următoarea formulă: *frauda electorală* este acea încălcare a normelor de drept electoral, săvârșită cu intenție și rea-credință pentru obținerea unor beneficii nemeritate în procesul electoral; *conflictele electorale* sunt neînțelegerile și disensiunile care apar în procesul aplicării prevederilor legislației electorale, și anume în etapele de organizare și desfășurare propriu-zisă a alegerilor, de colectare și numărare a voturilor; *litigiile electorale* reprezintă ilegalitățile sau divergențele care apar în procesul de organizare și desfășurare a alegerilor și urmează a fi soluționate de către organele electorale sau instanțele judecătorești.

2. Analiza răspunderii constituționale pentru încălcarea normelor de drept electoral, ca formă distinctă a răspunderii juridice în domeniul electoral.

Problema științifică importantă soluționată. Problema științifică importantă soluționată rezidă în conceptualizarea răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral, prin nuanțarea importanței instituției răspunderii în protecția și restabilirea drepturilor electorale încălcate, elucidarea particularităților și a formelor acesteia, precum și la formularea recomandărilor și propunerilor de *lege ferenda* îndreptate spre îmbunătățirea domeniului de reglementare a drepturilor electorale și valorificarea eficientă a acestora în contextul desfășurării unor alegeri libere și corecte.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Tezele, concluziile și recomandările privind conceptul, formele, specificul răspunderii în domeniul electoral completează baza teoretică a acestei instituții. În plus, în literatura științifică din Republica Moldova sunt puține lucrări ce ar avea în vizor exclusiv răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral, cu excepția unui număr modest de articole științifice sau expuse în relatări și paragrafe în manuale și cursuri universitare.

Ideile științifice și concluziile conținute în cuprinsul tezei pot fi utilizate: în plan doctrinar-teoretic, ca material inițial pentru o abordare ulterioară mai aprofundată a problemei răspunderii în dreptul electoral, în procesul didactic universitar la tematica dreptului electoral, și anume la *răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral*.

Aprobarea rezultatelor. Teza a fost elaborată în cadrul Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, din cadrul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii

Moldova, unde a fost analizată și prezentată spre susținere publică conform procedurilor regulamentare.

Rezultatele cercetărilor efectuate și-au găsit reflectarea în 13 lucrări științifice sub formă de articole în reviste de specialitate și în materialele conferințelor științifice naționale și internaționale

Sumarul compartimentelor tezei. Teza (în volum 120 pagini text de bază, total-140 pagini) este structurată în funcție de scopul cercetării și a obiectivelor înaintate și cuprinde: *Introducere* – care prezintă argumentarea temei cercetate și a inovației științifice a acesteia; *Patru capitole* – în care sunt tratate aspectele fundamentale ce țin de dezvoltarea scopului și obiectivelor formulate în introducere; *Concluzii generale și recomandări* – prin care se face o totalizare a cercetării efectuate și sunt formulate o serie de recomandări în domeniul cercetat; *Bibliografie* din 191 titluri care cuprinde baza doctrinară și normativă a tezei, declarația privind asumarea răspunderii, CV-ul autorului.

CONȚINUTUL TEZEI

Sumarul compartimentelor tezei. Cercetarea debutează cu o introducere în studiul privind răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral. Teza este structurată în patru capitole, divizate în subcapitole, urmate de concluzii generale și recomandări. De asemenea, teza de doctorat, cuprinde lista bibliografiei utilizate, adnotarea în limbile română, rusă și engleză, cuvintele cheie ale lucrării și lista abrevierilor.

În **Capitolul 1 „Dimensiunea doctrinar-normativă a problemicii răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral”**, sunt analizate opiniile reprezentanților literaturii de specialitate din țară și din străinătate relevante pentru tema supusă cercetării, abordarea problemei răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral din perspectiva reglementărilor legislative, precum și a evoluției istorice.

Subcapitolul 1.1 - Analiza concepțiilor doctrinare privind răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral este dedicat analizei opiniilor doctrinarilor din țară și din străinătate privind conceptul și caracterul teoretic al răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral. Cercetarea teoretică a instituției răspunderii juridice a avut ca premisă totalitatea definițiilor specialiștilor în domeniu, opiniile și teoriile diferite sau similare ale unor cercetători, dar și modul interdisciplinar sau singular de abordare a răspunderii juridice pentru încălcarea normelor de drept electoral. Totodată, acest subcapitol cuprinde aspecte care tratează tendințele actuale în abordarea teoretico-științifică răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral, în cercetările doctrinarilor contemporani și nivelul de reglementare juridică a diverselor aspecte ale acesteia. Utilizarea unei game variate de surse bibliografice în teză, ne-au

permis identificarea acelor studii direcționate spre evidențierea răspunderii în domeniul electoral, cu specificul său, totodată, evidențiindu-se fomele răspunderii pentru încălcarea legislației electorale.

Sursele bibliografice ce țin de instituția răspunderii juridice, la general, sunt numeroase, diverse și relevante, însă ceea ce ține de problema răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral, spectru lucrărilor în acest domeniu este mai puțin numeros.

În calitate de suport teoretico-științific a prezentei cercetări au servit lucrările doctrinarilor din Republica Moldova, România și Federația Rusă. Ținem să menționăm câțiva autori ale căror opinii au fost luate în considerație la elaborarea tezei: I. Guceac, Gh. Costachi, D. Baltag, V. Popa, Gh. Avornic, A. Arseni, B. Negru, V. Guțuleac, S. Goriuc, C. Gurin, I. Creangă, A. Guștiuc, V. Juc, S. Novac, A. Pasat, A. Pascari, P. Railean, S. Sprincean, V. Stati, Șt. Urîtu, V. Andrievschi, B. Țirdea, M. Cernencu, O. Serebrean, (Republica Moldova); M. Costin, L. Barac, M. Djuvara, D. Mazilu. S. Popescu, C. Voicu, Gh. Mihai, Radu I. Motica, C. Stătescu, I. Craiovan, T. Csava Kovaks, Șt. Deaconu, A. Gheorgiu, P. Martin (România); A.C. КАЛИНИН, Д. Б. КАТКОВ, Е. В. КОРЧИГО, Е. ЧЕРНЫХ, Д.В. ОРЛОВ, В. И. ИГНАТЕНКО, Н.С. СОПЕЛЬЦЕВ (Federația Rusă).

În ceea ce privește răspunderea pentru încălcarea normelor electorale, precum și formele acesteia, în Republica Moldova acest subiect a fost tratat de către I. Guceac - *Drept electoral; Soluționarea litigiilor electorale - element de realizare a garanțiilor constituționale ale drepturilor electorale ale cetățenilor*; S. Goriuc - *Răspunderea contravențională în cazul încălcării legislației electorale*; C. Gurin, I. Creangă - *Contenciosul electoral: Standarde internaționale, Legislația Republicii Moldova și practica judiciară din alegerile locale generale 2007*; A. Guștiuc - *Rolul justiției Republicii Moldova în asigurarea drepturilor electorale ale cetățenilor pe dimensiunea financiară*; V. Juc - *Evoluția sistemului electoral din Republica Moldova: Alegeri parlamentare. Impactul sistemului electoral asupra capacității de funcționalitatea a instituțiilor puterii de stat din Republica Moldova*; S. Novac - *Examinarea litigiilor electorale de către instanțele judecătorești*; A. Pasat - *Elementele de diferențiere ale infracțiunilor electorale*; A. Pascari - *Rolul instanțelor judecătorești în procesul electoral din Republica Moldova*; P. Railean - *Rolul jurisprudenței în asigurarea legalității scrutinelor electorale*; S. Sprincean - *Aspecte etice în procesele electorale în perspectiva eficientizării instituțiilor puterii de stat*; Șt. Urîtu - *Locul și rolul concurenților electorali, al organelor electorale și al instanțelor judecătorești în asigurarea alegerilor libere și corecte în Republica Moldova*.

Academicianul I. Guceac este de opinia că răspunderea pentru încălcarea legislației electorale este un instrument de drept public care asigură interesul poporului în calitatea acestuia

de deținător exclusiv al suveranității naționale în procesul de realizare de către cetățeni a drepturilor electorale și a dreptului de participare la referendumuri [18, p. 197].

Răspunderea pentru încălcarea legislației electorale, în accepțiunea doctrinarilor din Federația Rusă, D. B. Katkov și E. B. Korcigo, este aplicarea în ordine procesuală determinată, persoanei (cetățeanului, organului de stat, persoanei juridice), care a încălcat normele dreptului electoral, a măsurilor de constrângere ca și sancțiuni, cu caracter personal, organizatoric sau patrimonial [29, p. 180].

V. I. Ignatenco, abordează răspunderea juridică în domeniul public ca aplicarea față de contravenient a sancțiunilor corespunzătoare, de către organele statului abilitate în acest sens, aceste sancțiuni fiind niște limitări de ordin personal sau patrimonial. Aceste măsuri de constrângere, sunt sancțiuni reglementate prin lege, având caracter reparatoriu și educativ [31].

Din câte se poate observa, în literatura de specialitate instituția răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral este definită în mod diferit, fiecare autor propunând o abordare distinctă, accentuând momente pe care le consideră mai importante.

Astfel, reliefăm că răspunderea juridică în domeniul electoral este capabilă nu numai să protejeze, dar și să reglementeze relațiile sociale și drepturile și libertățile cetățeanului de a-și exercita în mod liber și democratic opțiunea sa în cadrul alegerilor.

Subcapitolul 1.2. - Repertoriul normativ privind consfințirea problematicii răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral - tratează necesitatea abordării unei multitudini de aspecte în cadrul procedurilor electorale care a determinat apariția mai multor convenții, tratate, declarații, protocoale și recomandări.

În ceea ce privește legislația electorală a Republicii Moldova, aceasta este în continuă modificare, legiuitorul adaptând-o la standardele europene, precum și la necesitățile impuse de schimbările care au avut loc de la obținerea independenței statului și până în prezent [25].

Astfel, art. 2 din Constituția Republicii Moldova reglementează că suveranitatea aparține poporului Republicii Moldova, care poate fi exercitată direct sau prin intermediul organelor reprezentative [8].

Capitolul II din Constituție, intitulat „Drepturile și libertățile fundamentale”, reglementează drepturile electorale și anume *dreptul de vot și dreptul de a fi ales*, la art. 38. Această reglementare este una fundamentală în materia drepturilor electorale, care este completată printr-o serie de legi speciale, care fac trimitere la alte drepturi pe care le putem considera a fi electorale, precum: dreptul de a contesta, de a verifica înscrierea în listele electorale etc. Astfel, în Constituție, cum este și firesc, sunt reglementate doar drepturile fundamentale ale cetățenilor, celelalte fiind incluse în alte legi.

Codul Electoral al Republicii Moldova, legea organică de bază în domeniul electoral, reglementează organizarea, monitorizarea și petrecerea scrutinelor electorale în Republica Moldova, fiind inserate reglementări privind asigurarea și respectarea drepturilor electorale tuturor actorilor electorali și cetățenilor, precum și o administrare electorală reușită [25].

Revenind la subiectul temei de cercetare, răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral este reglementată de o serie de acte normative, în primul rând de Codul Electoral al Republicii Moldova, care la art. 75, alin. (1) prevede că: *persoanele fizice și juridice care încalcă prevederile legislației electorale, împiedică exercitarea liberă a drepturilor electorale ale cetățenilor, împiedică activitatea organelor electorale, poartă răspundere în conformitate cu legislația în vigoare* [4].

La art. 76 și art. 77, Codul Electoral face referință la Codul Penal și Contravențional care reglementează răspunderea penală și contravențională pentru încălcarea legislației electorale.

Așadar, art. 4 din Constituția Republicii Moldova prevede: *„Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile interne, prioritate au reglementările internaționale”*[8].

Pe plan internațional, promovarea drepturilor electorale au fost înglobate în numeroase documente foarte valoroase, între care putem menționa:

- *Codul bunelor practici în materie electorală al Comisiei de la Veneția (2002), II 3.c* prevede următoarele: *”Organul de recurs în orice materie electorală trebuie să fie comisia electorală sau instanța de judecată. Pentru alegerile parlamentare, recursul poate fi depus, în prima instanță, la Parlament. În orice caz, trebuie să fie posibil recursul final în fața instanței de judecată. Procedura trebuie să fie simplă, lipsită de formalism, în special în ceea ce privește admisibilitatea căilor de recurs”* [7].
- *Recomandarea 4 (2003) a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru statele membre cu privire la regulile generale contra corupției în finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale* [37], reglementează că: *„Statele vor cere ca orice încălcare a regulilor cu privire la finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale să fie sancționată în mod efectiv, proporțional și convingător”* etc.
- *Reglementări și standarde ale OSCE. Ghidul pentru soluționarea litigiilor electorale.* În conformitate cu prevederile acestui ghid, OSCE este organizația internațională specializată în probleme de securitate și cooperare, care monitorizează procedurile și procesele electorale. Un document de o importanță incontestabilă pentru tematica cercetării este *Ghidul de soluționare a*

litigiilor electorale, care explică modalitatea și practica de soluționare a litigiilor electorale. Printre principiile generale prevăzute în acest ghid putem menționa : orice individ sau partid politic are dreptul de a fi protejat de lege și de a cere despăgubire pentru încălcarea drepturilor sale electorale; orice persoană sau partid politic are dreptul se a adresa în instanța de judecată competentă; că eficacitatea, imparțialitatea și independența judecătii și a organelor electorale este o condiție pentru rezolvarea litigiilor corect, în conformitate cu standardele europene ; procedura de soluționare a litigiilor electorale trebuie să fie clară și previzibilă [20].

În conținutul *subcapitolului 1.3. - Evoluția istorică a răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral* - au fost analizate cele mai importante aspecte ale evoluției istorice a subiectului supus cercetării. Analizând particularitățile ce țin de evoluția istorică a instituției răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral, putem afirma că acestea evoluează de la un deceniu la altul, de la o perioadă de dezvoltare istorică la alta, astfel încât conținutul, natura și specificul legilor, organelor electorale, sunt supuse unui proces continuu de transformare, pentru a fi în conformitate cu standardele internaționale.

Apariția și dezvoltarea instituției răspunderii juridice în dreptul electoral - reprezintă rezultatul voinței statului și a cetățeanului, o reacție la nedreptate și la încălările legislative, având drept scop o reglementare cât mai efectivă a relațiilor electorale, apărarea drepturilor cetățeanului și a statului [21, p. 36].

Ținem să menționăm, că problema răspunderii pentru încălcarea drepturilor electorale este una foarte veche, încă din momentul apariției primelor state-republici din antichitate. Însă, odată cu trecerea timpului a avut loc o perfecționare a modalităților de apărare și de tragere la răspundere a celor ce încălcau drepturile alegătorilor [23, p. 97].

Începând cu anul 1989 a fost implementată reforma electorală, odată cu procesul de restructurare și de transformare, de revenire a dreptului nostru în familia de drept romano-germanică. Astfel, sistemul electoral din Republica Moldova a început să cunoască reforme de profunzime, menirea cărora era de a pune bazele statului de drept. Așadar, în noiembrie 1989, prin Hotărârea Sovietului Suprem al RSS Moldovenești nr. 3625-XI din 24 [6], a fost creată Comisia Electorală Centrală pentru alegerea deputaților poporului.

La 23 noiembrie 1989 a fost adoptată Legea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești cu privire la alegerile de deputați ai poporului ai RSS Moldovenești, act normativ care a contribuit substanțial la demontarea vechilor instituții a regimului totalitar și la edificarea instituțiilor de factură nouă, a regimului democratic prin formarea și activitatea forului legislativ suprem.

Legea cu privire la partidele politice și alte organizații social-politice din 17 septembrie 1991, fiind expresie a dreptului de asociere, definește locul și rolul partidelor politice în cadrul sistemului politic, contribuind la instituționalizarea lor [23, p. 10-11].

În anul 1993 a fost schimbat sistemul electoral majoritar prin sistemul proporțional limitat, odată cu adoptarea *Legii privind alegerea Parlamentului*. Până în 1997 cadrul legislativ pentru asigurarea dreptului cetățenilor la vot a mai cuprins *Legea cu privire la referendum*, adoptată în 1992, *Legea cu privire la alegerile locale*, adoptată în 1994, *Legea privind alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova* adoptată în 1996 [1, p. 221].

Alegerile democratice sunt fundamentate de Constituția Republicii Moldova (adoptată în 1994), Codul Electoral (1997), *Legea cu privire la partidele politice* (2007), Codul Administrativ (2018) ș.a.

La 21.11.1997 a fost adoptat Codul Electoral, scopul acestei legi fiind standardizarea tuturor procedurilor și codificarea lor, astfel încât să fie eliminate pe cât se poate problemele și inconsistențele menționate mai sus, precum și multe altele [4].

În concluzie la acest capitol putem afirma cu certitudine că apariția și dezvoltarea instituției răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral - reprezintă rezultatul voinței statului și a cetățeanului, o reacție la nedreptate și încălările legislative, având drept scop o reglementare cât mai efectivă a relațiilor electorale, apărarea drepturilor cetățeanului și a statului.

Capitolul 2 „Particularitățile răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral” debutează cu analiza aspectelor cu caracter general-teoretic al instituției răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral în vederea identificării temeiurilor, condițiilor, și subiecților răspunderii în domeniul electoral. De asemenea, capitolul II înglobează în conținutul său compartimente care vizează organele abilitate cu soluționarea litigiilor electorale și specificul contenciosului electoral.

Subcapitolul 2.1, intitulat Temeiurile, condițiile și subiecții răspunderii pentru încălcarea legislației electorale, este destinat identificării caracteristicilor fundamentale ale răspunderii în domeniul electoral, raportate la esența și conținutul acesteia.

Temeiul juridic al răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral este materializat prin intermediul reglementărilor în vigoare vizavi de aplicarea măsurilor de constrângere ale statului, raportate la situația și individul concret.

Temeiul de facto este reprezentat de componența faptei ilicite care comportă un anumit specific de la o ramură de drept la alta. Temeiul de facto pentru răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral îl reprezintă încălcarea normelor de drept electoral.

În perioada desfășurii campaniilor electorale, sunt în numeroase rânduri săvârșite abateri și se iscă neînțelegeri, atât între candidați, precum și între candidați și alegători sau chiar și

alegatori. Aceste neînțelegeri pot genera conflicte electorale, pot fi comise careva fraude sau se pot isca litigii electorale. În cele ce urmează vom defini aceste noțiuni pentru o mai bună înțelegere a acestora. Substituirea, falsificarea prin orice mijloace a rezultatelor votării, deschiderea urnelor de vot înainte de termenul stabilit prin lege, atacarea localurilor secțiilor de votare, sustragerea urnelor de vot sau a documentelor electorale, nefurnizarea de către persoanele cu funcții de răspundere a datelor și materialelor solicitate de organele electorale, precum și neîndeplinirea hotărârilor acestora sunt doar câteva încălcări, sancțiunea pentru care este prevăzută de legislația penală și contravențională. Astfel, sunt încălcate drepturile omului și compromise valorile democratice și ale statului de drept [1, p. 252-253].

În acest paragraf am caracterizat noțiunile de fraudă, conflict și litigiu electoral.

Frauda electorală este acea încălcare a normelor de drept electoral, săvârșită cu intenție și rea-credință întru obținerea unor beneficii în procesul electoral. Ulterior aceasta poate îmbrăca forma unei contravenții sau infracțiuni, în dependență de gradul de pericol al faptei săvârșite, și al formei de vinovăție. *Conflicte electorale* sau contraziceri, presupun neînțelegeri cu privire la aplicarea normelor electorale, care apar odată cu numirea, pregătirea, desfășurarea și stabilirea rezultatelor alegerilor în instituțiile publice centrale și locale, de asemenea și în perioada între alegeri, care sunt soluționate de către comisiile electorale de diferit nivel, fie în instanța de judecată [32, p. 76]. *Litigiile electorale* apar în urma comiterii în cadrul alegerilor a fraudelor și încălcărilor electorale. Orice persoană cu drept de vot este în drept să depună o contestație la organele electorale sau instanța de judecată atunci când consideră că au fost încălcate prevederile legislației electorale. Așadar, *litigiu electoral* este un conflict care are la bază motive electorale și constituie obiectul unui proces judiciar [13, p. 188].

În conținutul acestui subcapitol am identificat condițiile răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral, printr-un studiu amplu a doctrinei juridice și a cadrului normativ, și anume: fapta ilicită, prejudiciul, legătura de cauzalitate dintre fapta ilicită și prejudiciu și vinovăția. Pentru fiecare condiție a răspunderii juridice a fost determinat specificul în contextul răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral. Totodată, a fost determinat cercul subiecților care se referă nemijlocit la instituția răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral. Specificul subiecților răspunderii pentru încălcarea normelor electorale se accentuează prin diversitatea acestora. subiecții răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral sunt persoane fizice și juridice care, luând parte la relațiile electorale dobândesc drepturi subiective electorale și obligații electorale.

La *subcapitolul 2.2.- Organele abilitate cu soluționarea litigiilor electorale. Contenciosul electoral* - au fost cercetate cele mai importante aspecte de organizare și funcționare a organelor abilitate cu soluționarea litigiilor electorale, precum și a contenciosului electoral.

Conform art. 14 din Codul Electoral, sistemul organelor electorale ale Republicii Moldova este format din Comisia Electorală Centrală, Consiliile Electorale de Circumscripție și Birourile Electorale ale secțiilor de votare.

Comisia Electorală Centrală și organele electorale ierarhic inferioare emit acte administrative, care pot fi supuse controlului legalității, în ordinea contenciosului administrativ. De asemenea, pot fi contestate, în ordinea contenciosului administrativ, acțiunile/inacțiunile concurenților electorali, ale Comisiei Electorale Centrale, ale Consiliului Coordonator al Audiovizualului, ale radiodifuzorilor și mijloacelor de informare în masă scrise privind reflectarea campaniei electorale.

În lumina celor menționate se reține că toate litigiile cu caracter electoral urmează a fi examinate în ordinea contenciosului administrativ, deoarece cerințele înaintate în instanța de judecată întru apărarea drepturilor electorale sunt cerințe care rezultă din raporturi administrative și, ținând cont de specificul lor, necesită a fi examinate și soluționate în termene foarte restrânse [20].

Așadar, după cum s-a menționat, litigiile electorale se examinează în ordinea stabilită de Codul Electoral, completându-se cu prevederile Codului de Procedură Civilă și al Codului Administrativ.

Prin urmare, autorităților statului le revine obligația de a examina sesizările și contestațiile depuse fiind obligate să întreprindă și să ia măsurile necesare întru stoparea fenomenului depistat. De asemenea, autorităților statului le revine și obligația supravegherii corectitudinii pregătirilor, organizării și desfășurării scrutinelor electorale.

Astfel, conform art.75 Cod Electoral pentru încălcările ce sunt direcționate întru limitarea dreptului cetățenilor de a alege și de a fi aleși este prevăzută răspunderea juridică, materializată în răspunderea electorală, contravențională și penală, după cum reiese din prevederile art. 76 și art. 77 Cod Electoral [4].

Reglementările privind apărarea drepturilor electorale încălcate în perioada electorală sunt prevăzute de Codul Electoral al Republicii Moldova. Capitolul 12, intitulat „Procedurile judiciare”, sunt stipulate cerințele pentru depunerea contestațiilor cu privire la încălcarea prevederilor ce țin de organizarea și desfășurarea alegerilor.

În concluzie la acest capitol putem afirma că apărarea judiciară a drepturilor electorale ale cetățenilor asigură funcționarea corespunzătoare a instituțiilor care se ocupă de procesul electoral, reprezentând un mecanism legal de realizare a drepturilor electorale. Un important aspect al activității judiciare la examinarea și soluționarea litigiilor electorale constă în faptul că autoritatea judecătorească, de fapt, se află în afara luptei electorale a concurenților politici, aceasta fiind un garant al legalității desfășurării scrutinelor electorale. Legalitatea procesului

electoral presupune constituționalitatea legislației electorale, asigurată de unica jurisdicție constituțională în stat – Curtea Constituțională, precum și legalitatea procesului de aplicare a legislației electorale în cadrul scrutinului electoral - asigurată atât de către Curtea Constituțională, instanțele judecătorești, organele electorale, cât și de alte autorități. În ceea ce privește contenciosul electoral, care este cercetat în contextul capitolului II, constatăm că acesta reprezintă o categorie a contenciosului administrativ, prin intermediul căreia are loc sancționarea faptelor ilicite ale organelor electorale a concurenților electorali și a altor subiecți electorali. Mai mulți practicieni privesc contenciosul electoral ca pe o garanție în vederea realizării drepturilor electorale, ce include în sine și operațiuni electorale.

Capitolul 3 „Formele răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral” debutează cu cercetarea aspectelor cu caracter general - teoretic și normativ al diferitor forme ale răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral. Răspunderea juridică se exteriorizează printr-o diversitate de feluri, care pot fi privite, în viziunea noastră, ca forme, ale răspunderii juridice pentru încălcarea normelor de drept electoral. În dependență de apartenența ramurală a normelor juridice încălcate diferențiem câteva forme de răspundere relevante temei noastre de cercetare și anume: răspunderea constituțională; răspunderea penală; răspunderea contravențională și răspunderea civilă. Fiecare dintre aceste forme de răspundere pentru încălcarea normelor de drept electoral se deosebesc după condițiile de tragere la răspundere, subiecții răspunderii, sancțiunile aplicate și procedura de aplicare, care au și fost analizate în conținutul capitolului III al tezei. Cercetarea formelor pentru încălcarea normelor de drept electoral în diferite domenii de reglementare juridică, a făcut posibilă identificarea subtilităților acestora, din punct de vedere legislativ, doctrinar și jurisprudențial.

În *subcapitolul 3.1. - Răspunderea constituțională pentru încălcarea normelor de drept electoral* - este analizată o instituție juridică a cărei actualitate este astăzi mai evidențiată ca oricând, în contextul afirmării practicii constituționale în statele aflate în tranziție de la un regim totalitar la unul democratic. Tratatul de drept constituțional nu analizează răspunderea constituțională ca formă distinctă de răspundere juridică. Practica constituțională invocă necesitatea determinării și reglementării mult mai riguroase a răspunderii organelor, instituțiilor și autorităților statului, menționând necesitatea conformării legislației noastre la aquis-ul comunitar [2, p. 75].

Cercetătorul N.V. Gorkov definește răspunderea constituțională în procesul electoral ca fiind aplicarea de către comisia electorală sau instanța de judecată față de subiecții raporturilor juridice electorale ce au comis încălcări ale normelor dreptului electoral a măsurilor de constrângere statală (sancțiuni), prevăzute de normele dreptului electoral [27, p. 62].

Potrivit opiniilor altor cercetători, răspunderea constituțională în discuție are un pronunțat caracter politic, având tangență uneori cu răspunderea politică în ceea ce privește subiecții, temeiurile survenirii și consecințele aplicării [36, p. 56]. În același timp, este relevant și faptul că cercul subiecților acestei forme de răspundere este constituit din candidați, supraveghetori, asociații electorale, blocuri electorale, comisii electorale și membrii acestora, alți subiecți ce au admis încălcarea drepturilor electorale ale cetățenilor, neîndeplinirea sau îndeplinirea neadecvată a obligațiilor lor juridice.

O altă particularitate a răspunderii constituționale în dreptul electoral rezidă în faptul că măsurile ei de sancționare presupun lipsirea sau neacordarea unui anumit statut participanților la procesul electoral, cum sunt candidații individuali, listele candidaților, comisiile electorale. Anume această particularitate face ca forma de răspundere în discuție să constituie cel mai efectiv element al mecanismului de protecție a drepturilor electorale ale cetățenilor [35, p. 18].

În categoria particularităților răspunderii constituționale în domeniul electoral în discuție este inclusă și posibilitatea survenirii atât a răspunderii persoanelor fizice, cât și a răspunderii subiecților colectivi (anularea înregistrării listei candidaților).

În subcapitolul 3.2. este analizată *Răspunderea penală pentru încălcarea normelor de drept electoral*. Răspunderea penală este o formă a răspunderii juridice și reprezintă consecințele nerespectării dispoziției normei juridice penale. Există anumite categorii de fapte, prevăzute atât de legislația electorală cât și de cea penală, care au un grad de pericol sporit și sunt categorisite ca fiind infracțiuni, sau mai sunt numite fraude electorale penale [14, p. 228]. *Infracțiunile electorale* pot fi definite ca „acea categorie a faptelor prevăzute de legea penală care au ca obiect relațiile sociale care privesc normal desfășurarea alegerilor” [10, p. 36].

O altă definiție a infracțiunilor electorale este „*infracțiunile electorale* sunt acele infracțiuni care aduc atingere curățeniei și legalității alegerilor pentru corpurile legislative” [24, p. 257].

Spre deosebire de celelalte încălcări electorale, *fraudele electorale penale* sunt săvârșite nemijlocit în perioada organizării și desfășurării alegerilor. La fraudele electorale penale face trimitere art.76 Cod Electoral fiind enumerate și sistematizate de prevederile art. 181 și art. 182 al Codului Penal al Republicii Moldova, precizându-se totodată și sancțiunile pentru săvârșirea acestor fapte [5].

Răspunderea penală pentru încălcarea normelor de drept electoral survine pentru infracțiunile ce țin de *împiedicarea prin orice mijloace a exercitării libere a dreptului electoral sau împiedicarea activității organelor electorale (art. 181 al CP), coruperea alegătorilor (art. 181'), finanțarea ilegală a partidelor politice sau a campaniilor electorale, încălcarea modului*

de gestionare a mijloacelor financiare ale partidelor politice sau ale fondurilor electorale (181²) și pentru falsificarea rezultatelor alegerilor (art.182 al CP) [5].

Falsificarea alegerilor se realizează prin diverse metode și mijloace, și anume – prin suplینirea listelor, semnarea listelor în locul alegătorilor care nu s-au prezentat la sufragiu, înlocuirea buletinelor de vot cu altele, schimbarea urnelor de vot.

Persoanele care se fac vinovate de infracțiunile enumerate mai sus sunt trase la răspundere și li se aplică una din următoarele sancțiuni: amenda, lucrul neremunerat în folosul societății sau privațiunea de libertate.

Răspunderea contravențională pentru încălcarea normelor de drept electoral este analizată la paragraful 3.3. Codul Contravențional al Republicii Moldova reglementează răspunderea contravențională pentru comiterea contravențiilor electorale.

În conformitate cu prevederile art. 77 Cod Electoral [4] al Republicii Moldova există un șir de fraude care sunt supuse răspunderii contravenționale, care sunt reglementate prin art. 47-53 al Codului Contravențional. Din prevederile acestuia rezultă că se consideră contravenții și se pedepsesc conform prevederilor Codului Contravențional, faptele care potrivit acesui cod și a legislației, nu sunt declarate infracțiuni [18, p. 202]: împiedicarea accesului în localul de votare; nefurnizarea de către persoanele cu funcții de răspundere a datelor și a materialelor solicitate de organele electorale, precum și neîndeplinirea hotărârilor acestora; organizarea de către persoanele cu funcții de răspundere a adunărilor electorale etc.

Răspunderea contravențională va surveni doar pentru încălcările electorale săvârșite cu vinovăție. Astfel, art.14 din Codul Contravențional [3] enumără formele de vinovăție, și anume intenția și imprudența.

În Republica Moldova, conform prevederilor Codului Contravențional, procedura în cazurile contravențiilor decurge în câteva etape (viziune împărtășită și de unii doctrinari) [11, p. 20]: constatarea contravențiilor, examinarea cazului cu privire la contravenții, executarea deciziei cu privire la aplicarea sancțiunii.

Constatarea contravențiilor administrative [23, p. 59-70] în domeniul electoral se documentează prin procese-verbale întocmite de primarii localităților, președinții organelor electorale sau de către lucrătorii organelor de poliție care își exercită funcțiile în vederea asigurării securității procesului electoral.

Răspunderea civilă pentru încălcarea normelor electorale - presupune obligația celui ce a încălcat legislația electorală, în același timp încălcând și drepturile și interesele personale ale persoanei, de a restitui pierderile și a compensa prejudiciile morale, fie de a săvârși careva acțiuni în vederea restabilirii drepturilor încălcate, în conformitate cu hotărârea judiciară dată pe marginea cazului concret. Producerea prejudiciului moral este unul din temeiurile survenirii

răspunderii civile. Din toate delictele săvârșite în perioada campaniilor electorale, anume acesta este cel mai des întâlnit. În perioada desfășurării campaniilor electorale sunt comise un șir de delictes ce țin de propagarea informațiilor false ce denegrează onoarea, cinstea, reputația profesională a persoanei, ca regulă a potențialilor candidați la alegeri.

În concluzie la acest capitol conchidem că formele de răspundere analizate diferă una de cealaltă în dependență de mai multe criterii, și anume - temeiurile care stau la baza tragerii la răspundere, sancțiunile aplicate, subiecții care sunt trași la răspundere, forma procesuală de realizare, urmările care parvin în urma tragerii la răspundere a persoanelor vinovate. Cercetarea formelor pentru încălcarea normelor de drept electoral în diferite domenii de reglementare juridică, a făcut posibilă identificarea subtilităților acestora, din punct de vedere legislativ, doctrinar și jurisprudențial.

Capitolul 4 „Răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral – aspecte practice și de drept comparat” conține prevederi care se referă la cazuri concrete din practica Republicii Moldova de tragere la răspundere pentru încălcarea legislației electorale, reglementări normative din mai multe state europene relevante temei de cercetare, precum și analiza cazurile CtEDO în domeniul răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral.

Subcapitolul 4.1. - Aspecte practice privind răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral în Republica Moldova, analizează cauze concrete privind răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral din Republica Moldova, pe baza analizei desfășurării Alegerilor Parlamentare din 30 noiembrie 2014, Alegerile Locale Generale din 14/28 iunie 2015, Alegerile Prezidențiale din 30 octombrie 2016, Alegerilor Locale din 20 mai 2018, Alegerile Parlamentare din 24 februarie 2019, Alegerile Locale Generale din 20 octombrie/3 noiembrie 2019.

Una din cele mai discutate probleme la ultimele scrutine electorale ține de faptul că nu sunt pe deplin respectate normele democratice internaționale înaintate, în cursul și după desfășurarea procesului electoral. Cetățenii care se află înafara hotarelor Republicii Moldova se plâng pe faptul că nu-și pot exercita dreptul la vot și că nu s-a făcut nici un efort pentru a facilita votul cetățenilor moldoveni care trăiesc în străinătate, în concordanță cu sugestiile Comisiei de la Veneția a Consiliului Europei, solicitând autorităților din Republica Moldova să intervină cu măsurile necesare pentru ca aceste deziderate să fie îndeplinite cât mai curând.

O altă concluzie se referă la necesitatea instruirii suplimentare a judecătorilor, în domeniul aplicării legislației electorale, înainte de începerea perioadei electorale cât și pe parcursul acesteia.

Totodată, o atenție sporită trebuie de acordat educării electorale a alegătorilor, care trebuie să-și cunoască drepturile sale electorale și anume: dreptul de a vota, condițiile în care trebuie să-

și exercite acest drept la vot, dreptul de a depune contestații în cazurile în care au fost aduse atingeri drepturilor sale electorale, să cunoască la care autoritate trebuie să se adreseze pentru a depune contestațiile respective. Un alegător informat este un alegător care știe să-și valorifice drepturile sale în întreaga sa plenitudine.

Subcapitolul 4.2. - *Răspunderea în domeniul electoral - aspecte comparative.* În democrațiile contemporane, ansamblul mijloacelor și metodelor prin care se asigură transformarea voturilor în mandate, respectiv sistemul electoral, este codificat juridic sub forma legilor electorale.

Problemele de bază în domeniul electoral sunt mai mult sau mai puțin aceleași în multe state ale lumii. Cu toate acestea, în diferite țări, inclusiv în statele vecine (România și Ucraina), oamenii au un nivel de trai diferit, aceste discrepanțe fiind determinate de nivelul și de calitatea puterii de stat. Totodată, puterea de stat este determinată de factori obiectivi și subiectivi. Un factor important în acest sens îl reprezintă libertatea și corectitudinea alegerilor în stat. Alegerile, la rândul lor, sunt determinate de situația social-politică din stat, sistemul electoral, precum și de nivelul de organizare a procesului electoral.

La acest paragraf am realizat o analiză comparativă în ceea ce privește răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral cu următoarele state: Ucraina, România și Federația Rusă, Franța și Germania.

Revenind la cadrul instituțional, competențele și procedurile în cadrul sistemului electoral, precum și calitatea aplicării legislației electorale diferă de la o țară la alta. Sistemele electorale democratice prezintă anumite caracteristici comune, precum: supravegherea procesului, depistarea și anchetarea abaterilor electorale, determinarea persoanelor vinovate și sancționarea acestora.

Un mecanism care predomină în aplicarea legislației electorale este separarea autorităților, între organismele care anchetează, cele care urmăresc și cele care judecă litigiile electorale.

În ceea ce privește existența unor instituții specializate cu competență electorală putem evidenția țări ca: Republica Moldova, România, Ucraina, Marea Britanie, Suedia, Canada etc. Existența unor astfel de instituții este dictată de necesitatea pregătirii unui corp de specialiști care să asigure corectitudinea procesului electoral prin experiența acumulată și să organizeze alegerile la cel mai înalt nivel

Unele sisteme au la bază o comisie electorală independentă care se ocupă de depistarea și anchetarea litigiilor electorale, pe când altele fac apel la sistemul administrativ al statului [22, p. 69].

Sancțiunile pentru infracțiunile electorale și cele asociate acestora variază foarte mult de la un stat la altul. În mare parte, această variație este determinată de specificul fiecărui stat în parte.

Astfel, considerăm că este mai rezonabil ca toate litigiile electorale să fie examinate exclusiv de instanțele judecătorești. În primul rând, instanțele judecătorești sunt independente, iar într-al doilea rând, funcționarii electorali nu întotdeauna cunosc procedura de examinare a litigiilor așa cum, o cunosc autoritățile judecătorești.

Soluționarea litigiilor electorale influențează credibilitatea procesului electoral și rezultatele acestuia. Totuși, procedurile pot varia foarte mult de la o țară la alta - în funcție de contextul politic sau istoric - și pot trece de la proceduri judiciare formale la mecanisme de soluționare a litigiilor mai informale.

În paragraful 4.3 este studiată *Practica Curții Europene a Drepturilor Omului în soluționarea litigiilor electorale*.

Un loc deosebit de important în materia protecției drepturilor omului o constituie Convenția Europeană a Drepturilor Omului, ratificată de Republica Moldova, cu statut de tratat internațional care are aplicabilitate directă.

Dreptul la vot și de a fi ales capătă o importanță incontestabilă în sistemul instituțiilor europene de la Strasbourg. Ca și celelalte clauze normative ale convenției și protocoalelor, acestea nu dau naștere la simple obligații interstatale ci implică drepturile individuale de a vota și de a fi ales [16, p.332].

Protecția jurisdicțională internațională a drepturilor omului implică posibilitatea unui organ jurisdicțional internațional de a statua asupra unei spețe (referitoare la o încălcare a drepturilor omului) printr-o hotărâre care beneficiază de autoritatea lucrului judecat. Deosebit de importante, diverse și eficiente pentru protecția efectivă a drepturilor omului, aceste acte contribuie în mod determinant la definirea și interpretarea paletei de drepturi și libertăți consacrate în izvoarele juridice.

În acest context am analizat importanța Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO), care este un organ de jurisdicție internațională, care poate fi sesizată de orice persoană fizică sau juridică care pretinde că un stat membru la Convenție i-a încălcat un drept prevăzut de aceasta. Cererile depuse la CtEDO pot fi îndreptate doar împotriva unui stat membru, și nu împotriva unor persoane fizice sau juridice.

Dacă ne referim la specificul practicii judiciare degajate de la CtEDO în materia drepturilor electorale, atunci în ceea ce privește Republica Moldova aceasta nu este una voluminoasă.

Totodată, ținem să remarcăm că instanțele și autoritățile naționale trebuie să fie prudente la aplicarea Convenției și să țină cont în mod obligatoriu de hotărârile deja pronunțate pentru a nu admite eventualele condamnări.

În concluzie la acest compartiment consemnăm, numai acolo unde alegerile permit realizarea drepturilor electorale subiective în toată plenitudinea lor, acestea conduc la formarea democratică a organelor puterii publice. Democratice nu numai de formă, ci și realmente. Or, unde aceasta nu are loc, puterea nu numai că este lipsită de legitimație, dar este greu să ne așteptăm și la o stabilitate oarecare.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

La finalul cercetării, raportat la obiectivele propuse, au fost formulate următoarele concluzii:

- *Analiza teoretico-științifică* a răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral ne ajută la elucidarea particularităților distinctive și a formelor de manifestare a acesteia. Acest studiu va servi ca și material teoretic necesar dezvoltării pe viitor a instituției răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral. Cercetarea izvoarelor care reglementează instituția răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral ne determină să concluzionăm că acestea sunt supuse evoluții continue, datorită reformelor legislative. Actele internaționale universale cu privire la drepturile omului, precum și cele ale instituțiilor specializate în materie electorală califică drepturile electorale ca fiind din categoria drepturilor fundamentale, ceea ce impune necesitatea de a proteja și asigura realizarea efectivă a acestora, atât prin intermediul organelor electorale, cât și prin intermediul căilor jurisdicționale. În urma modificărilor operate la Codul Electoral, precum și la legislația conexasă, determinate inclusiv de angajamentul Republicii Moldova de ajustare a cadrului legal la standardele internaționale, precum și de necesitatea lichidării unor lacune și contradicții din reglementările existente, au fost adoptate noi acte normative și revizuite cele existente în vederea asigurării aplicării uniforme a legislației electorale [25, p. 31-36]. Apariția și dezvoltarea instituției răspunderii juridice în dreptul electoral reprezintă o reacție la nedreptate și încălcările legislative, având drept scop o reglementare cât mai efectivă a relațiilor electorale, apărarea drepturilor cetățeanului și a statului [29, p. 251-256].

- *Răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral* reprezintă aplicarea de către organele electorale și instanțele judecătorești a sancțiunilor prevăzute de legislația electorală față de subiecții implicați în procesul electoral, în cazul încălcării de către aceștia a normelor dreptului electoral [11, p. 52-56].

- *Temeiul* răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral îl reprezintă lezarea normelor de drept electoral, care poate îmbrăca forma contravenției sau a infracțiunii electorale. *Condițiile* răspunderii în domeniul electoral, ca de altfel cum este și cazul altor tipuri de răspundere juridică, sunt: fapta ilicită, prejudiciul cauzat, legătura de cauzalitate dintre faptă și

prejudiciu, precum și vinovăția. *Calitatea de subiect* al raporturilor juridice electorale o poate avea organele electorale, concurenții electorali și reprezentanții acestora, cetățenii (alegătorii) etc. Acești subiecți de drept se pot adresa la organul electoral și implicit în instanțele judecătorești, pentru apărarea unui drept subiectiv, recunoscut de lege, pe care, în opinia lor, îl consideră lezat. *Sancțiunile* pentru răspunderea în domeniul electoral sunt prevăzute nemijlocit de către Codul Electoral al Republicii Moldova, Codul Contravențional și Codul Penal al Republicii Moldova [15, p. 8-14].

- Analizând noțiunile de fraudă, conflict și litigiu electoral, putem conchide că: *frauda electorală* este acea încălcare a normelor de drept electoral, săvârșită cu intenție și rea-credință întru obținerea unor beneficii nemeritate în procesul electoral; *conflictele electorale* sunt neînțelegerile și disensiunile care apar în procesul aplicării prevederilor legislației electorale, și anume în etapele de organizare și desfășurare propriu-zisă a alegerilor, de colectare și numărare a voturilor; *litigiile electorale* reprezintă conflictele care apar în procesul de organizare și desfășurarea a alegerilor și care sunt soluționate de organele electorale sau instanțele judecătorești [29, p. 251-256].

- Rolul de bază în asigurarea restabilirii drepturilor electorale încălcate aparține *organelor abilitate cu soluționarea litigiilor electorale (organele electorale și instanțele judecătorești)*, care asunt abilitate să soluționeze operativ și eficient încălcările electorale, fapt deosebit de important în condițiile timpului limitat al campaniilor electorale și a alegerilor propriu-zise [17, p. 139-145].

- *Ca urmare a analizei specificului contenciosului electoral*, putem afirma că, indiscutabil, rolul de bază în asigurarea restabilirii drepturilor electorale încălcate aparține organelor electorale, care soluționează operativ un număr mare de conflicte electorale. Raporturile juridice generate de conflictele electorale, presupun declanșarea unui mecanism legal de soluționare a acestora, care este reglementat de Codul Electoral, Codul Administrativ și Codul de Procedură Civilă. Soluționarea litigiilor electorale va avea loc în procedura contenciosului electoral, care reprezintă o categorie a contenciosului administrativ, prin intermediul căreia are loc sancționarea faptelor ilicite ale organelor electorale, concurenților electorali și ale altor subiecți electorali. În cazul în care unul dintre participanții la procesul electoral se consideră vătămat într-un drept al său, recunoscut de lege, de către un alt participant la procesul electoral, în vederea curmării acțiunilor/inacțiunilor ilicite și recunoașterii dreptului pretins încălcat, acesta se poate adresa atât pe cale extrajudiciară (la organele electorale), cât și pe cale judiciară [17, p. 139-145].

- *Răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral îmbracă mai multe forme*, în dependență de apartenența ramurală a normelor de drept încălcate. Astfel, formele răspunderii

pentru încălcarea legislației electorale sunt: răspunderea constituțională, răspunderea contravențională, răspunderea penală și răspunderea civilă [14, p. 225-229].

- Cercetarea multiaspectuală a răspunderii constituționale pentru încălcarea normelor de drept electoral ca formă distinctă de manifestare a răspunderii juridice, prin prisma exigențelor Dreptului Constituțional, în lumina noilor reglementări, rezidă din interesul manifestat în doctrina juridică pentru acest domeniu al răspunderii juridice și, implicit, pentru identificarea locului și caracteristicilor acestei forme de răspundere în domeniul electoral. *Răspunderea constituțională pentru încălcarea normelor de drept electoral* presupune aplicarea de către organele electorale sau instanța de judecată a sancțiunilor ce țin de lipsirea sau neacordarea unui anumit statut juridico-constituțional, anularea rezultatelor juridice a alegerilor, măsuri de natură patrimonială, precum și alte sancțiuni de natură procesuală [11, p. 52-56].

- În ceea ce privește *răspunderea penală pentru încălcarea normelor de drept electoral*, aceasta este o formă a răspunderii juridice și reprezintă consecințele nerespectării dispoziției normei electorale. Există anumite categorii de fapte prevăzute atât de legislația electorală, cât și de cea penală, care au un grad de pericol sporit și sunt categorisite ca fiind infracțiuni electorale. Infracțiunile electorale pot fi definite ca acea categorie a faptelor prevăzute de legea penală care au ca obiect relațiile sociale ce privesc desfășurarea normală a alegerilor. Spre deosebire de celelalte încălcări electorale, infracțiunile electorale penale sunt săvârșite nemijlocit în perioada organizării și desfășurării alegerilor [14, p. 225-229].

- *Răspunderea contravențională* survine pentru comiterea contravențiilor electorale care sunt fapte săvârșite cu vinovăție, care reprezintă un pericol social mai redus decât infracțiunea electorală și este prevăzută și sancționată de legi directe și anume de Codul Electoral și Codul Contravențional al Republicii Moldova [14, p. 225-229].

- Pe lângă tipurile de răspundere ce țin de ramurile dreptului public (constituțională, contravențională și penală) pentru anumite categorii de încălcări comise în perioada organizării și desfășurării alegerilor, poate surveni și răspunderea civilă. Această categorie de răspundere va fi aplicată pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor civile, precum și pentru aducerea de prejudicii personale sau patrimoniale. Sancțiunile aplicate ca urmare a răspunderii civile reprezintă despăgubirile morale și materiale a persoanelor păgubite [14, p. 225-229].

- Legislația în vigoare prevede garanții privind apărarea drepturilor electorale ale alegătorilor sau concurenților electorali prin crearea unui sistem de contestare a actelor emise de către organele electorale. Activitatea corectă și eficace a autorităților judecătorești reprezintă garanția desfășurării unor alegeri libere și corecte, totodată fiind asigurată restabilirea drepturilor electorale încălcate și sancționarea persoanelor vinovate. [17, p. 139-145].

• În cât privește *aspectele comparative* în domeniul temei de cercetare, practica altor state în ceea ce privește tragerea la răspundere pentru încălcarea legislației electorale, putem afirma că în ciuda diversității diferitor sisteme de drept, sunt foarte multe asemănări între regimurile de aplicare a legislațiilor electorale din statele democratice. Acestea împărtășesc aceleași obiective fundamentale și, într-o mare măsură, stabilesc ca și contravenții și infracțiuni aceleași categorii de fapte. Ele se confruntă în egală măsură cu aceleași probleme pentru a asigura o aplicare neutră a normelor electorale, oportună și eficientă într-un mediu agitat și politizat. Diferențele reflectă diferite instituții politice și istoria unică a fiecărei țări și ceea ce înțelege fiecare ca și amenințare în desfășurarea unor alegeri libere și corecte [12, p. 159-163].

• Reglementarea normativă la nivel european se axează pe importanța Convenției Europene a Drepturilor Omului, care garantează oricărei persoane aflate sub jurisdicția statelor semnatare drepturile și libertățile consacrate în Convenție, precum și să le ofere remedii eficiente în caz de pretinse încălcări. Toate acestea referindu-se nemijlocit și la apărarea drepturilor electorale încălcate. Respectarea acestor obligații pozitive este asigurată de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, ca răspuns la plângerile înaintate de persoanele fizice sau statele membre. [16, p. 332-338].

Problema științifică importantă soluționată rezidă în conceptualizarea răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral, prin nuanțarea importanței instituției răspunderii în protecția și restabilirea drepturilor electorale încălcate, elucidarea particularităților și a formelor acestora, precum și formularea recomandărilor și propunerilor de *lege ferenda* îndreptate spre îmbunătățirea domeniului de reglementare a drepturilor electorale și valorificarea eficientă a acestora în contextul desfășurării unor alegeri libere și corecte.

Studiul aprofundat al răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral ne-a permis formularea concluziilor de mai sus dar și a următoarelor recomandări:

I. În scopul prevenirii unor dificultăți ce țin de definirea noțiunilor de *fraudă*, *conflict* și *litigiu electoral*, am propus completarea art. 1 *Noțiuni generale* din Codul Electoral al Republicii Moldova, cu explicarea noțiunilor de *fraudă*, *conflict* și *litigiu electoral* în următoarea formulă: *frauda electorală* este acea încălcare a normelor de drept electoral săvârșită cu intenție și re-credință pentru obținerea unor beneficii nemeritate în procesul electoral; *conflictele electorale* sunt neînțelegerile și disensiunile care apar în procesul aplicării prevederilor legislației electorale, și anume în etapele de organizare și desfășurare propriu-zisă a alegerilor, de colectare și numărare a voturilor; *litigiile electorale* reprezintă ilegalitățile sau divergențele care apar în procesul de organizare și desfășurare a alegerilor și care urmează a fi soluționate de către organele electorale sau instanțele judecătorești;

II. În scopul evitării unor dificultăți ce țin de depunerea contestațiilor pe cale extrajudiciară sau judiciară, în dependență de temeiurile invocate, am propus repartizarea pe secțiuni separate a acestora, în Capitolul 12 al Codului Electoral al Republicii Moldova (contestațiile depuse pentru organizarea și desfășurarea alegerilor), în următoarea redacție: Secțiunea 1 *Soluționarea litigiilor electorale pe cale extrajudiciară* și Secțiunea 1¹ *Soluționarea litigiilor electorale pe cale judiciară*.

III. Pentru prevenirea săvârșirii practicilor frauduloase de vindere a voturilor, am înaintat propunerea de a fi stabilite sancțiuni pentru persoanele care își vând votul: alin. (2) al art. 181¹ al Codului Penal al Republicii Moldova, expus în următoarea redacție: *Corupția electorală* și să fie completat, și anume: *Primirea de bani, bunuri, servicii ori de alte foloase în vederea exercitării dreptului de vot în favoarea unui candidat sau a unui partid politic, în cadrul alegerilor parlamentare, prezidențiale, locale ori în cadrul referendumului, se pedepsește cu amendă în mărime de la 300 la 550 unități convenționale sau cu închisoare de la un an la 3 ani.* alin. (3) al aceluiași articol se completează după cuvintele „prevăzute la alin.(1)” cu cuvintele „și (2)”.

IV. În vederea prevenirii acțiunilor cu potențial de corupere a alegătorilor și de influențare a rezultatelor votării, a fost înaintată recomandarea de a fi sancționată transportarea organizată a alegătorilor. Așadar, propunem să fie inclus art. 52¹ în Codul Contravențional al Republicii Moldova în următoarea formulă: *Transportarea organizată de către un partid politic sau un candidat independent, a alegătorilor la secția de votare cu mijloace de transport care în mod normal nu ar avea ce căuta prin preajmă, se sancționează cu amendă de la 10 la 15 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 20 la 30 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere sau candidatului electoral.*

Concluziile și recomandările formulate în prezenta teză de doctorat sunt valoroase din punct de vedere doctrinar datorită abordării complexe a instituției răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral (noțiune, condiții, particularități, forme), în plan legislativ prin recomandările înaintate care ar putea servi un punct de reper pentru perfecționarea legislației în domeniul temei de cercetare, iar din punct de vedere aplicativ ar ajuta în perspectivă la asigurarea legalității desfășurării unor alegeri libere și corecte, iar în caz de ilicite să intervină neîntârziat răspunderea pentru încălcarea legislației electorale în oricare din formele acesteia.

BIBLIOGRAFIE

1. ANDRIEVSCI, V., ȚÎRDEA B. *Campania electorală eficientă: Teorie și practică*. Chișinău: Elan Poligraf, 2010. 368 p.
2. CERCHEZ A.M. *Formele răspunderii juridice în dreptul intern*. Teză de doctorat. Chișinău, 2006. 175 p.
3. Codul Contravențional al Republicii Moldova. Nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16.01.2009, nr. 3-6.
4. Codul Electoral al Republicii Moldova. Nr. 1381 din 21.11.1997 republicat. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 451-463/768 din 29.12.2017.
5. Codul Penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18.04.2002 republicat. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74.
6. Codul Administrativ al Republicii Moldova. Nr. 116 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 17.08.2018, nr. 309-320.
7. Comisia Electorală Centrală - [online]. http://www.cec.md/files/files/8786_venice-code-good-practice-19-10-2002-ro.pdf [citat 14.02.2018].
8. Constituția Republicii Moldova, din 29.07.1994 republicată. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.78/140 din 29.03.2016.
9. Contextul preelectoral în Republica Moldova: constatări și recomandări. Analiză efectuată de IFES și Asociația pentru Democrație Participativă (ADEPT) - Chișinău, iunie 2004. 45 p. - [online]. http://www.e-democracy.md/files/PETA_ro.pdf [citat 15.02.2016].
10. DIACONESCU, Gh. *Infrațiunile în legile speciale și legi extrapenale. Culegere de acte normative - comentate și adnotate, doctrina și jurisprudența: referințe legislative la acte normative publicate până la 1 august 2002*. București: Fundația România de Măine, 2002. 364 p.
11. GRĂU-PANȚUREAC, M. *Esența și particularitățile răspunderii constituționale pentru încălcarea legislației electorale*. În: *Legea și Viața*. 2012, nr.8, p. 52-56.
12. GRĂU-PANȚUREAC, M. *Aspecte comparative ale răspunderii electorale în diferite state ale lumii*. În: Conferința științifică internațională *European Economic Integration*. Culegere de articole științifice din 25-26 martie 2016. Chișinău: USEM, 2016, p 159-163.
13. GRĂU-PANȚUREAC, M. *Importanța răspunderii electorale ca pârghie în restabilirea drepturilor electorale încălcate*. În: Conferința Științifică Internațională *25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: Prin Inovare și Competitivitate spre Progres*

- Economic, consacrată celei de-a XXV-a aniversări a ASEM. Culegere de articole științifice din 23-24 septembrie. Volumul II. Chișinău: ASEM, 2016, p. 186-191.*
14. **GRÂU-PANȚUREAC, M.** *Contraventional and criminal liability in electoral rights.* În: Conferința internațională științifico-practică *Jurisprudența – componenta fundamentală a proceselor integraționale și a comportamentului legal contemporan*, 3-4 noiembrie 2017. Chișinău: S. n., 2017 (Tipogr. Cetatea de Sus), p. 225-229.
 15. **GRÂU-PANȚUREAC, M.** *Conditions and subjects of electoral liability.* 2 Международная научная конференция перспективных разработок молодых ученых. Сборник научных статей 13-14 декабря 2017 год. Том 3. Курск: ЗАО Университетская книга, 2017, p. 8-14.
 16. **GRÂU-PANȚUREAC, M.** *The importance of the European Convention on Human Right and the European Court of Human Right in solution of election litigation.* Scientific Symposium Of Young Researchears. Ed. a XVI-a, 27-28 aprilie, 2018, vol. II, Chișinău, ASEM, 2018, p. 332-338.
 17. **GRÂU-PANȚUREAC, M.** *Aspecte practice privind răspunderea în dreptul electoral din Republica Moldova.* În: Conferința Științifică Internațională *Competitivitatea și Inovarea în Economia Cunoașterii*, Culegere de articole selectiv, 23-24 septembrie 2017, Chișinău, ASEM, 2018, p. 139-145.
 18. GUCEAC, I. *Drept electoral.* Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 266 p.
 19. GURIN, C., CREANGĂ, I. *Contenciosul electoral: Standarde internaționale, Legislația Republicii Moldova și practica judiciară din alegerile locale generale 2007.* Chișinău: Ex Lege, 2011. 100 p.
 20. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova Cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației electorale - [online]. <http://jurisprudenta.csj.md> [citată 19.02.2019].
 21. JUC V. *Evoluția sistemului electoral din Republica Moldova: Alegeri parlamentare. Impactul sistemului electoral asupra capacității de funcționalitatea a instituțiilor puterii de stat din Republica Moldova.* Chișinău, 2018. 145 p.
 22. MARTIN, P. *Sistemele electorale și modurile de scrutin.* București: Regia Autonomă Monitorul Oficial, 1999. 159 p.
 23. PIVNICERU, M., SUSANU, P., TUDURACHE, D. *Contravenția.* Iași: Institutul European, 1997. 260 p.
 24. POP, T. *Drept procesual penal. Partea introductivă, vol. I.* București: Universul Juridic, 2011, 280 p.

25. SMOCHINĂ, A. **GRÂU-PANȚUREAC, M.** *Repertoriul normativ privind consfințirea răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral.* În: *Legea și Viața*. Nr. 11 (335), Chișinău, 2019, p. 31-36.
26. БЕЛОНОВСКИЙ, В.Н., ШУЛЕНИН, В.В. *Избирательное право: Особенная часть: Учебно-методический комплекс.* Москва: Центр ЕАОИ 2008. 387 с.
27. ГОРЬКОВ, Н.В. *Новое в конституционно-правовой ответственности кандидатов и избирательных объединений.* В: *Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена*, 2007, т. 12, №33, с.62-69.
28. ГРЫУ-ПАНЦУРЯК, М. *Ответственность за нарушение избирательного законодательства: сущность и формы.* В: *Закон и Жизнь*, 2012, №8 (248), Кишинев, 2012, с. 44-48.
29. ГРЫУ-ПАНЦУРЯК, М. *Мошенничество, конфликт, споры о выборах.* Поколение будущего: Взгляд молодых ученых - 2017: сборник научных статей 6-й Международной молодежной научной конференции (09-10 ноября 2017 года). Том 2. Курск: ЗАО Университетская книга, 2017. с. 251-256.
30. ИГНАТЕНКО, В. *Общая характеристика ответственности за нарушения избирательного законодательства// Курс лекций по избирательному процессу Российской Федерации - [online]. <http://www.democracy.ru/library/learning/page12.htm> [citat 23.01.2018].*
31. ИГНАТЕНКО, В.В. *Ответственность за нарушение законодательства о выборах и референдумах: основания и санкции.* Иркутск, 1998. 53 с.
32. ИЩЕНКО, Е.П., ИЩЕНКО, А.Е. *Избирательные споры возникновение, разрешение, предупреждение.* Москва: РЦИОТ, 2002. 144 с.
33. КАТКОВ, Д.Б., КОРЧИГО, Е. *Избирательное право.* Москва: Юриспруденция, 2001. 288 с.
34. ОРЛОВ, Д.В. *Институт юридической ответственности за избирательные правонарушения в современной России.* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижний Новгород 2007. 35 с.
35. ЛЕВЧЕНКО, Т.В. *Конституционно-правовая ответственность в избирательном праве: сравнительно-правовой аспект (на примере России Великобритании и США).* Автореферат на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2008. 29 с.
36. СОПЕЛЬЦЕВ, Н.С. *Проблемы юридической ответственности в избирательном праве.* В: *Вестник Челябинского ун-та. Сер.9. Право*, 2002, №1(3). с. 55-61.

37. Recommendation Rec(2003)4 of the Committee of Ministers to member states on common rules against corruption in the funding of political parties and electoral campaign - [online]. <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2183> [citat 21.03.2018].

LISTA PUBLICAȚIILOR LA TEMA TEZEI DE DOCTOR

Articole în reviste științifice

1. Grâu-Panțureac M. Esența și particularitățile răspunderii constituționale pentru încălcarea legislației electorale. În: *Legea și Viața*. Nr. 8 (248), Chișinău, 2012, p. 52-56. Categoria C. (0,49 c.a.) ISSN 1810-309X.
2. Грыу-Панцуряк М. Ответственность за нарушение избирательного законодательство: сущность и формы. В: *Закон и Жизнь*. №8 (248), Кишинев, 2012, с. 44-48. Categoria C. (0,56 c.a.) ISSN 1810-3081.
3. Smochină A., Grâu-Panțureac M. Repertoriul normativ privind consfințirea răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral. În: *Legea și Viața*. Nr.11 (335), Chișinău, 2019, p. 31-36. Categoria C. (0.7 c.a.) ISSN 1810-309X.

Articole în culegeri științifice ale conferințelor internaționale

1. Grâu-Panțureac M. Importanța răspunderii electorale ca pârghie în restabilirea drepturilor electorale încălcate. Conferință științifică internațională consacrată celei de-a 25-a aniversări a *ASEM 25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare și competitivitate spre progres economic*: Culegere de articole selectiv. Chișinău: ASEM, 2016. p. 186-191. (0,68 c.a.) ISBN 978-9975-75-834-5.
2. Grâu-Panțureac M. Aspecte practice privind răspunderea în dreptul electoral din Republica Moldova. *Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii*. În: Conferința Științifică Internațională, Culegere de articole selectiv, 23-24 septembrie 2017, Chișinău, ASEM, 2018, p. 139-145. (0, 83 c.a.) ISBN 978-9975-75-889-5.
3. Grâu-Panțureac M. Contraventional and criminal liability in electoral rights. *Jurisprudența – componenta fundamentală a proceselor integraționale și a comportamentului legal contemporan*. În: Conferința internațională științifico-practică, 3-4 noiembrie 2017, Chișinău, 2017, p. 225-229. (0,38 c.a.) ISBN 978-9975-3078-3-3.

Conferințe internaționale (peste hotare)

1. Грыу-Панцуряк М. Мошенничество, конфликт, споры о выборах. *Поколение будущего: Взгляд молодых ученых - 2017*: сборник научных статей 6-й Международной молодежной научной конференции (09-10 ноября 2017 года), в 4-х томах, Том 2. Юго-Зап. гос. ун-т.,

A.A. Горохов, Курск: ЗАО Университетская книга, 2017, с. 251-256. (0,32 с.а.) ISBN 978-5-9909299-0-6.

2.Grâu-Panțureac M. Conditions and subjects of electoral liability. 2 *Международная научная конференция перспективных разработок молодых ученых «Наука молодых - будущее России»*, Сборник научных статей 13-14 декабря 2017 года, в 5-х томах, Том 3. Юго-Зап. гос. ун-т., А.А. Горохов, Курск: ЗАО Университетская книга, 2017, с. 8-14. (0,46 с.а) ISBN 978-5-9909462-7-9.

Conferințe internaționale în republică

1.Grâu-Panțureac M. Răspunderea pentru încălcarea legislației electorale. *Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii*. În: Conferința științifică internațională, din 28-29 septembrie 2012, vol. I, Chișinău, ASEM, 2012. (0,38 с.а.) p. 271-274, ISBN 978-9975-75-628-0.

2.Grâu-Panțureac M. Responsabilitatea juridică - fundamentul răspunderii electorale. *European economic integration: Materials of international conference, 25-26 march, 2016*. Chișinău: USEM, 2016. p 168-171. (0,51 с.а.) ISBN 978-9975-3147-2-5.

3.Grâu-Panțureac M. Aspecte comparative ale răspunderii electorale în diferite state ale lumii. *European economic integration: Materials of international conference, 25-26 march, 2016*. Chișinău: USEM, 2016. p 159-163. (0,4 с.а.) ISBN 978-9975-3147-2-5.

Conferințe naționale

1.Grâu-Panțureac M. Electoral Corruption - the Premise of Electoral Responsibility. *Scientific Symposium Of Young Researchears*. În: Simpozionul științific al tinerilor cercetători Ed. a XV-a, 28-29 aprilie, 2017, vol. I, Chișinău, ASEM, 2017, p. 227-230, (0,43 с.а.) ISBN 978-9975-75-877-2.

2.Grâu-Panțureac M. The importance of the European Convention on Human Right and the European Court of Human Right in solution of election litigation. *Scientific Symposium Of Young Researchears*. Ed. a XVI-a, 27-28 aprilie, 2018, vol. II, Chișinău, ASEM, 2018, p. 332-338, (0,63 с.а.) ISBN 978-9975-75-926-7.

ADNOTARE

Grău-Panțureac Maria. „Răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral”. Teză pentru obținerea titlului științific de doctor în drept. *Specialitatea: 552.01 – Drept constituțional, 2019.*

Structura tezei. Teza este compusă din: introducere, patru capitole principale, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 191 surse. Lucrarea conține 120 pagini de text de bază, iar rezultatele obținute sunt publicate în 13 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: Responsabilitate, răspundere juridică, răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral, litigiu electoral, conflict electoral, fraudă electorală, contencios electoral.

Domeniul de studiu. Drept constituțional.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul prezentei investigații constă în realizarea unei cercetări multiaspectuale a răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral, prin prisma elucidării temeiurilor, subiecților și condițiilor ce-i sunt aferente, precum și a formelor acesteia, în vederea elaborării unor măsuri eficiente pentru perfecționarea cadrului legal și practic în domeniul temei de cercetare.

Atingerea scopului propus implică realizarea următoarelor obiective: analiza instituției răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral prin prisma art.2 și art.38 din Constituția Republicii Moldova, în concordanță cu art. 71-75 ale Codului Electoral al Republicii Moldova; enunțarea celor mai importante momente ale evoluției istorice a răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral în Republica Moldova; prezentarea analitică a caracteristicilor răspunderii în domeniul electoral, inclusiv definirea noțiunilor de fraudă, conflict și litigiu electoral; dezvăluirea specificului contenciosului electoral în Republica Moldova; determinarea particularităților formelor răspunderii pentru încălcarea legislației electorale; analiza indicilor statistici cu privire la răspunderea în domeniul electoral, în contextul alegerilor care au avut loc în Republica Moldova, în perioada 2014-2019; analiza comparativă a instituției răspunderii în domeniul electoral, cu state ca România, Ucraina, Federația Rusă, tangențial cu Germania și Franța, pentru evidențierea punctelor slabe și forte ale mecanismului de tragere la răspundere pentru încălcarea legislației electorale; studierea jurisprudenței CtEDO în ceea ce privește răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral; formularea concluziilor și elaborarea recomandărilor pentru perfecționarea cadrului legal și practic în domeniul aplicării răspunderii juridice pentru încălcarea normelor de drept electoral.

Noutatea și originalitatea științifică. Noutatea și originalitatea științifică a tezei, precum și a rezultatelor obținute constau în abordarea fenomenului răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral din dubla perspectivă a cercetării teoretice dar și practice a tuturor factorilor și circumstanțelor relevante pentru tema de cercetare. Elementele inovaționale sunt determinate de recomandările formulate pentru înlăturarea lacunelor existente în cadrul normativ național ce țin de această instituție, fiind oferite îmbunătățiri și propuneri de lege ferenda în acest sens.

Elementele de noutate se manifestă prin următoarele teze fundamentale: formularea noțiunii de răspundere pentru încălcarea normelor de drept electoral în următoarea accepțiune: *răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral* presupune aplicarea de către organul ierarhic superior sau de către instanța de judecată față de subiecții electorali a sancțiunilor prevăzute de legislația electorală pentru apărarea și restabilirea drepturilor electorale încălcate; elucidarea noțiunilor de fraudă, conflict și litigiu electoral în următoarea formulă: *frauda electorală* este cea încălcare a normelor de drept electoral săvârșită cu intenție și rea-credință pentru obținerea unor beneficii nemeritate în procesul electoral; *conflictele electorale* sunt neînțelegerile și disensiunile care apar în procesul aplicării prevederilor legislației electorale, și anume în etapele de organizare și desfășurare propriu-zisă a alegerilor, de colectare și numărare a voturilor; *litigiile electorale* reprezintă conflictele care apar în procesul de organizare și desfășurare a alegerilor și care sunt soluționate de organele electorale sau instanțele judecătorești; răspunderea constituțională pentru încălcarea normelor de drept electoral ca formă distinctă a răspunderii juridice în domeniul electoral.

Problema științifică importantă soluționată. Problema științifică importantă soluționată rezidă în conceptualizarea răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral, prin nuanțarea importanței instituției răspunderii în protecția și restabilirea drepturilor electorale încălcate, elucidarea particularităților și a formelor acesteia, precum și formularea recomandărilor și propunerilor de lege ferenda îndreptate spre îmbunătățirea domeniului de reglementare a drepturilor electorale și valorificarea eficientă a acestora în contextul desfășurării unor alegeri libere și corecte.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Tezele, concluziile și recomandările privind conceptul, formele, specificul răspunderii în domeniul electoral completează baza teoretică a acestei instituții. În plus, în Republica Moldova sunt un număr mic de lucrări științifice, ce ar avea în vizor exclusiv răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral, cu excepția unui număr modest de articole științifice sau expuse în manuale și cursuri universitare. Ideile științifice și concluziile conținute în cuprinsul tezei pot fi utilizate de asemenea: în plan doctrinar-teoretic, ca material inițial pentru o abordare ulterioară mai aprofundată a problemei răspunderii în dreptul electoral, în procesul didactic universitar la tematica dreptului electoral, și anume la *răspunderea pentru încălcarea normelor de drept electoral*.

Implementarea rezultatelor științifice: concluziile teoretice ale lucrării, elementele de noutate și recomandările formulate sunt utilizate în procesul de studii la predarea cursului *Drept constituțional*.

АННОТАЦИЯ

Грыу-Паниуэряк Мария. «Ответственность за нарушение норм избирательного права». Диссертация на соискание ученой степени доктора права. Специальность: 552.01 – Конституционное право, 2019.

Структура диссертации. Диссертация состоит из: введения, четырех основных глав, общих выводов и рекомендаций, списка литературы из 191 источников. Работа содержит 120 основные текстовые страницы и результаты опубликованы в 13 научных работах.

Ключевые слова: ответственность, ответственность за нарушение *норм избирательного права*, избирательный процесс, избирательный конфликт, фальсификация выборов.

Область исследования: Конституционное право.

Цель и задачи диссертации. Целью данного исследования является проведение многопланового анализа ответственности за нарушение *норм избирательного права* путем выяснения причин и условий, связанных с ним, а также его форм, с целью разработки эффективных мер по предотвращению и наказанию этого явления. Для достижения цели сформулировали следующие *задачи*: анализ ответственности за нарушение *норм избирательного права* с учетом статей 2 и 38 Конституции Республики Молдова в соответствии со ст. 71-75 Избирательного кодекса Республики Молдова; выделение наиболее важных моментов исторического развития института ответственности за нарушение избирательного законодательства в Республике Молдова; аналитическое представление характеристик ответственности на выборах, включая определение понятий мошенничества, конфликтов и судебных процессов на выборах; раскрытие конкретных избирательных споров в Республике Молдова; выявление особенностей форм ответственности за нарушение *норм избирательного права*; анализ статистических показателей ответственности за нарушение *норм избирательного права* в контексте выборов, проведенных в Республике Молдова в 2014–2019 годах; сравнительный анализ института ответственности в электоральной сфере с такими государствами как Румыния, Украина, Российская Федерация, Германия и Франция, по существу, с указанием слабых и сильных сторон механизма применения ответственности за нарушение избирательного законодательства

Новизна и научная оригинальность. Научная новизна и оригинальность диссертации, а также полученные результаты заключаются в подходе феномена ответственности за нарушение *норм избирательного права* с двойной точки зрения теоретического и практического исследования всех факторов и обстоятельств, имеющих отношение к теме исследования.

Инновационные элементы определяются рекомендациями, сформулированными для устранения существующих пробелов в национальной нормативной базе, имеющих отношение к теме исследования.

Элементы новизны проявляются в следующих фундаментальных положениях: формулировка понятия *ответственности за нарушение норм избирательного права* в следующем смысле: ответственность за нарушение избирательных норм подразумевает применение вышестоящим органом или судом к субъектам санкций, предусмотренных избирательным законодательством в защиту и восстановление нарушенных избирательных прав; разъяснение понятий мошенничества, конфликтов и судебных разбирательств на выборах в следующей формуле: *мошенничество на выборах* - это нарушение *норм избирательного права*, совершенное умышленно и недобросовестно в получении неправомερных преимуществ в избирательном процессе; *избирательные конфликты* - это недоразумения и разногласия, возникающие в процессе применения положений избирательного законодательства, а именно на этапах правильной организации и проведения выборов, сбора и подсчета голосов; *избирательные споры* - это конфликты, возникающие в процессе организации и проведения выборов и решаемые избирательными органами или судами; конституционная ответственность за нарушение избирательного законодательства как особой формы юридической ответственности в избирательной сфере.

Решенная важная научная проблема заключается в концептуализации ответственности за нарушение избирательного законодательства путем определения важности института ответственности в защите и восстановлении нарушенных избирательных прав, выяснения его особенностей и форм, а также формулирование рекомендаций и предложений направленных на улучшение сферы регулирования избирательных прав и их эффективное использование в контексте проведения свободных и справедливых выборов.

Теоретическая значимость и прикладная ценность работы. Тезисы, выводы и рекомендации относительно концепции, форм и специфики ответственности в избирательной сфере дополняют теоретическую основу этого института. Кроме того, в научной литературе Республики Молдова имеется небольшое количество статей про ответственность за нарушение избирательного законодательства, за исключением небольшого количества научных статей или выставленных в учебниках и университетских курсах. Научные идеи и выводы, содержащиеся в диссертации, также могут быть использованы: в теоретической доктринальной плоскости, в качестве исходного материала для более глубокого подхода к вопросу об ответственности в избирательном праве, в учебно-дидактическом процессе на предмет избирательного права, а именно ответственности за нарушение избирательных норм.

Внедрение научных результатов: теоретические выводы диссертации, элементы новизны и сформулированные рекомендации используются в процессе обучения курса *Конституционное право*.

ANNOTATION

Grău-Panțureac Maria. "Liability for Violation of Election Law Rules". Thesis for obtaining a scientific doctorate in law. Specialty: 552.01 - Constitutional Law, 2019.

Structure of the thesis. The PhD thesis consists of: introduction, four main chapters, general conclusions and recommendations, followed by bibliography of 191 sources. The paper course contains 120 basic text pages and the results are published in 13 scientific papers.

Keywords: responsibility, legal liability, liability for violation of electoral law, electoral litigation, electoral conflict, electoral fraud, contentious litigation.

Field of study. Constitutional law.

Purpose and objectives of the thesis. The purpose of this research is to carry out a multi-perspective analysis of the responsibility for violation of electoral law, through the elucidation of the grounds, subjects and conditions attached to it, as well as its forms, in order to develop effective measures to prevent and sanction this phenomenon.

In order to achieve the proposed goal we have formulated the following *objectives*: to analyze the responsibility for violation of the electoral norms through the prism of art. 2 and 38 of the Constitution of the Republic of Moldova, in accordance with art. 71-75 of the Electoral Code of the Republic of Moldova; to highlight the most important moments of the historical evolution of the responsibility for violation of the electoral law in the Republic of Moldova; to make an analytical presentation of the electoral accountability features, including defining the notions of fraud, conflict and electoral litigation; to reveal the specifics of the electoral contentious in the Republic of Moldova; to identify the particularities of the forms of liability for violation of electoral legislation; to analyze the statistical indicators regarding the involvement of the electoral party in the context of the elections held in Moldova during 2014-2019; to make the comparative analysis of the institution of accountability in the electoral field, with states such as Romania, Ukraine, the Russian Federation, tangentially Germany and France, highlighted the weaknesses and strengths of the mechanism for applying the responsibility for violation of electoral legislation

Novelty and scientific originality. The scientific novelty and originality of the PhD thesis as well as the obtained results consist in the approach of the phenomenon of the responsibility for violation of the electoral law rules from the double perspective of the theoretical and practical research of all the factors and circumstances relevant for the research theme. The innovative elements are determined by the recommendations formulated in order to remove the existing gaps in the normative framework.

The novelty elements are manifested through the following fundamental theories: the formulation of the notion of responsibility for the violation of electoral norms, in the following sense: responsibility for violation of electoral norms presupposes the application by the hierarchically superior body or by the court against the electoral subjects of the sanctions provided by the electoral legislation in order to defend and restore the violated electoral rights; the elucidation of the notions of fraud, conflict and electoral litigation, in the following formula: electoral fraud is the violation of the electoral norms committed intentionally and bad faith in obtaining undue benefits in the electoral process; electoral conflicts are the misunderstandings and disagreements that arise in the process of applying the provisions of the electoral legislation, namely in the stages of the proper organization and conduct of the elections, of the collection and counting of the votes; electoral disputes are the conflicts that arise in the process of organizing and conducting the elections and which are solved by the electoral bodies or the courts; constitutional accountability for violation of electoral law as a distinct form of legal liability in the electoral field.

Important solved scientific problem. The important solved scientific problem lies in conceptualizing the responsibility for violation of the electoral law, by defining the importance of the institution of responsibility in the protection and restoration of the violated electoral rights, the elucidation of its particularities and its forms, as well as the formulation of the recommendations and proposals of the law on the window aimed at improving the scope of electoral rights regulation and their efficient use in the context of holding free and fair elections.

Theoretical importance and applicative value of the work. The theses, conclusions and recommendations on the concept, forms, and the specific nature of the accountability in the electoral field complement the theoretical basis of this institution. Moreover, there is a small number of papers in the scientific literature of the Republic of Moldova, which would have exclusively the responsibility for the violation of electoral law, with the exception of a modest number of scientific articles or exhibited in textbooks and university courses. The scientific ideas and conclusions contained in the thesis can also be used: in the theoretical doctrinal plane, as the initial material for a more in-depth approach to the issue of liability in electoral law, in the didactic process on the subject of electoral law, namely the responsibility for violation of norms of electoral law.

Implementation of the scientific results: the theoretical conclusions of the paper, the novelty elements and the recommendations formulated are used in the study process of the "Constitutional Law" within the Academy.

GRÂU-PANȚUREAC MARIA

**RĂSPUNDEREA PENTRU ÎNCĂLCAREA NORMELOR DE
DREPT ELECTORAL**

Specialitatea 552.01 - Drept Constituțional

Rezumatul tezei de doctor în drept

Aprobat spre tipar: 21.11.2019

Hârtie offset. Tipar offset.

Coli de tipar. 2,0

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Tiraj 50 ex.

Comanda nr.

Top-Poligrafic SRL
bd. Dacia 30/1, MD-2060